

В.Суховерський

*100-річчю заснування Чернігівського
музичного училища присвячується*

**Євген Васильович
Богословський**

Чернігів, 2004

ББК 85.313 (4УКР)
Б 74

Суховерський В. Євген Васильович Богословський. - Чернігів, 2004. - 31 с.

В книзі коротко висвітлено творчий та життєвий шлях професора Московської консерваторії, піаніста, мистецтвознавця, громадського та культурного діяча Євгенія Васильовича Богословського, який відіграв значну роль в розвитку та становленні музичної культури на Чернігівщині в кінці ІХХ – початку ХХ ст. З 1919 по 1941 рр. проживав у Чернігові, став ініціатором відкриття музпрофшколи в місті та разом з викладачами, які в свій час працювали в приватному училищі Я.В. Сорокіна, виховали цілу плеяду музикантів, викладачів, які заклали підвалини для сьогоденного процвітання музичної культури Чернігівщини.

Книга розрахована на викладачів та студентів учбових закладів культури.

Ім'я Євгена Васильовича Богословського особливо близьке і знайоме громадськості м.Чернігова тому, що музично-наукова діяльність його проходила одночасно як у Москві, так і в Чернігові, де жили його мати Феоктіста Омелянівна, сестра Надія Василівна, де він постійно проводив літо та різні відпустки, а протягом 22-х останніх років свого життя жив і працював у Чернігові.



Є.В.Богословський, сестра Надія Василівна, мати Феоктіста Омелянівна м.Чернігів

Є.В.Богословський народився 13 січня ст. ст. 1874 року у Нижньому Новгороді у сім'ї вчителя. Мати його була музично освіченою людиною. Вона пишалася своїм родом, сім'єю Давидовських, яка дала світові відомого диригента Г.М.Давидовського. Пізніше за порадою Глієра він працював у Київській народній консерваторії. Феоктіста Омелянівна рано помітила музичні здібності сина і всіляко сприяла їх розвиткові. У Харкові він вступає до музичної школи Пушечникової, яка дала йому гарну музичну основу, та прищепила любов до української музики та української народної пісні, що пізніше позначилося на його аналізі української пісні та творчості українських композиторів.

З 1892 року Богословський Є.В. навчається у Харківському університеті на історично-філологічному факультеті. Згодом він переходить до Московського університету на той же самий факультет, який закінчив з дипломом I-го ступеню. Одночасно він вступає до Московської консерваторії (1894-1900 р.), яку закінчив з медаллю. Разом з ним закінчили консерваторію: Глієр, Метнер, Беклемишев, Пресс, Сараджев.

Сучасниками Є.В. Богословського були: Рахманінов, Скрябін, Танєєв, Яворський, Осовський, Ілля Сац, Собінов. З багатьма з цих видатних музикантів він був у дружніх стосунках, які зберіг на все життя. Про деяких він згадував у своїй статті "Композитори", яку написав незадовго до смерті і надрукував її у Чернігівській газеті "Більшовик" у 1940 році від 27 липня (№ 172).

Життєвий і творчий шлях Є.В.Богословського можна умовно поділити на два періоди. Перший – Московський з 1893 по 1918 рік. Другий – з 1919 року по 1941, коли після тяжкої хвороби Є.В.Богословський переїздить на постійне місце проживання до м.Чернігова.

В Чернігові діяльність Є.В.Богословського мала велике значення для розвитку музичної культури нашого міста. Завдяки тісним зв'язкам Богословського з видатними діячами музичної культури нашої країни – піаністом Ніколаєвим, відомою співачкою Великого театру Дейшею Сіоніцькою, в Чернігові організуються концерти, які з великим захопленням сприймали чернігівчани.

Турбувався видатний музикант і про міські бібліотеки, про дітей-сиріт, про музичні школи. Гроші від благодійних концертів постійно перераховував на їхні потреби.

Є.В.Богословський разом з педагогами і музикантами І.Б.Красильщиковим, О.Р.Бакуринською, Г.Г. Рашевською проявив багато ініціативи та доклав чимало зусиль для відкриття у Чернігові профшколи, яка працювала за програмами музичного училища. Був він провідним педагогом, читав історію музики, гармонію, композицію, вів клас фортепіано. Довгий час завідував навчальною частиною, невеликий проміжок часу займав посаду директора.

У 1919 р. як свідчив журнал “Просвещеніє”, в Чернігові відбувся І губернський з’їзд. Доповідь Богословського про роботу його музичної секції викликала великий інтерес, виявила зацікавленість мас у пісні та потребу організації хорів та музичних гуртків. З’їзд приймає резолюцію: “Утворити в губернському центрі хор, який роз’їжджав по губернії; у селах створювати сільські хори. У м.Чернігові виникла потреба відкрити хорові та інструкторські курси. У питанні про музичну освіту прийнята резолюція про збільшення відкриття додаткових музичних шкіл для широких мас, з достатньою кількістю місць представникам трудового населення.



Є.В.Богословський в робочому кабінеті Губнаробраза

МУЗИЧНО-НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БОГОСЛОВСЬКОГО Є.В.

Богословський був одним з найвидатніших істориків свого часу. Історію музики він читав у Московській консерваторії, у філармонійному училищі, у Народній консерваторії, у Народному університеті ім.Шаневського, у Музично-педагогічному інституті Візлер, у школі Гнесіних та у багатьох інших учбових закладах.

В атестації, яка була надана йому у червні 1934 року нашими найвидатнішими музичними діячами – професорами Московської консерваторії М.С.Пекелісем, Н.Я.Брюсовою, Г.Нейгаузом, Ігумновим Б.Л., Яворським, Ферменом, говориться:

“Є.В.Богословський, професор Московської консерваторії, має величезні заслуги як музичний діяч. Чудовий музикант, піаніст, вихованець Московської консерваторії, один з найближчих учнів Танєєва, разом з тим – історик з спеціальною освітою, кандидат Московського університету. Людина з величезною освітою, Є.В.Богословський у своїй діяльності, як професор історії музики у консерваторії та як письменник у галузі музично-історичних питань, багато сприяв піднесенню рівня історії музики у нашій країні. Хвороба, що примусила Богословського рано відійти від наукової діяльності, передчасно відняла у нас талановитого спеціаліста у галузі музичної науки.

У другій атестації, виданій у цьому ж 1934 році та підписаній Іполітовим-Івановим (ректор Московської консерваторії), та головним інспектором музики Красним відмічається те ж саме.

Основна наукова робота, над якою працював все своє життя Богословський Є.В., це “Загальна історія музики”, яку він пише українською та російською мовами.

Як український, так і російський варіанти, охоплюють величезний період часу: від народів давнього Сходу (Асірія, Вавілон), Китаю, греків, древніх євреїв, до нашого часу включно. Він

подає не тільки історично-хронологічний огляд музичних явищ, але й розбір стилей та форм епохи.

Російський варіант “Загальної історії музики” супроводить така передмова: “Курс дає систематизацію того величезного матеріалу, які містять у собі дані історії музики, він має за мету познайомити читача з усіма новими досягненнями музично-історичної думки”. Недостача, або майже повна відсутність таких оригінальних видань, виправдовує цю спробу автора, усю відповідальність якої, при сучасних умовах праці у Росії, він цілком розуміє. Ця праця корисна також як відправний пункт для більш детальних робіт з того чи іншого питання”.

Російський варіант “Загальні історії музики” помічений 1916 роком до видання. Але війна 1914 року перешкодила його друкуванню. Досі не з’ясовано, де знаходиться повний екземпляр праці. Але чимало лекцій як російського, так і українського варіантів, містить понад 426 сторінок, український – понад 500 сторінок. Усі ці праці знаходяться у ЦТАЛІ м.Москви.

Особливо нам цікаво читати рукопис Українського варіанту “Загальної історії музики”. Починаючи від етнографічного вивчення народної пісні і до сучасного її звучання, все його хвилювало.

Він пише: “Поетичність та краса української пісні, яскравість образів, глибочінь настрою, обсяг найрізноманітніших почуттів, найрізноманітніших почувань як ліричних, так і глибоко драматичних, тонкість почуття природи – ось якості української пісні, які так приваблюють до неї дослідника”. Мабуть, тому у своїй творчості він так багато приділяв уваги українській пісні та українським композиторам, які вперше звернулися до народної пісні, до її вивчення та опрацювання.

А ось що Богословський писав у своїй знаменитій статті з нагоди 15-річчя з дня смерті М. Лисенка (1927 р. м.Чернігів): “Мабуть, тепер прийшов час до об’єктивного відношення до Лисенка, до об’єктивного вивчення його творчості. Але цілком об’єктивного. Хіба його творчі ідеали повністю увійшли у мистецтво? Хіба його творчість не хвилює нас? Хіба цілком вичерпана нами? Хіба проблеми мистецтва, висунуті ним, остаточно з’ясовані? Ні, незважаючи на 15 років, і навіть завдяки цим 15 рокам, ці питання змушують нас замислитися, вони висунулися ще яскравіше й Лисенко буде завжди цікавити й хвилювати усіх, хто займається питанням національного мистецтва, усіх, хто підходить до вивчення його творчості”.

Богословський називає Лисенка батьком української музики. Він відзначає: “Лисенко був перший, хто осмислив особливості української народної пісні, на її основі створив художні твори. Лисенко завжди намагався знайти гармонічні та мелодійні особливості української пісні й дати їй теоретичну основу. Він перший звернув увагу на історичні пісні та думи українців. І все це він робив у той час, коли умови для цієї праці були цілком несприятливі.”

Свою статтю він закінчує словами: “Але відкрити справжню українську народну пісню, її найбагатше джерело, зазначити її цінність як для музикантів, так і для всього суспільства - уся ця заслуга належить виключно Лисенкові.



Горел'єф М.В. Лисенка у фойє музичного училища ім. Л.М.Ревуцького

В українському варіанті “Загальної історії музики” Богословський приділяє увагу й іншим українським композиторам: Стеценку, Степовому й особливо Леонтовичу. “Високо стоять “Дударик” та геніальний “Щедрик”, де на один мотив із чотирьох нот, ціле відкриття ладових зіставлень, динамічних звучностей, контрастуючих моментів, це вклад у всесвітню творчість, тут один з рідкоснах виявів законів ладової творчості, підмічених вчителем Леонтовича Б.Л.Яворським”.



Група педагогів Московської народної консерваторії. Зліва направо: В.А. Фідлер, Є.В. Богословський, М.І. Медведєва, Б.Л. Яворський, Н.Я. Брюсова

У своїх працях зупиняється Богословський також на новій добі в історії української музики та її головних представниках: Ревуцькому, Козицькому, Вериківському.

На превеликий жаль, мало чого зберіглося з аналізу творчості наших сучасних композиторів, але й те, що зберіглося, свідчить про велику повагу Євгена Васильовича до цієї творчості.

Торкаючись нашого найвидатнішого українського композитора Л.М.Ревуцького, Богословський пише: “Левко Миколайович Ревуцький – найталановитіший український композитор, вихований на джерелах всесвітньої музичної культури. Серйозна музична культура керує його творчістю, регулює її, накреслює художником певні завдання. Він тяжіє до інструментальної музики- 2-ї симфонії, концерт для фортепіано, фортепіанні п’єси. Композитор любить фортепіано, йому звіряє свої думки. Його фортепіанний стиль- – стиль Шопена, Скрябіна, Прокоф’єва. У нього є власне “я”- звукова послідовність дисонансів – гостра, але не надмірна. В опрацюванні народних мелодій центр ваги на акомпаніменті фортепіано, що йому композитор надає всієї тонкості свого стилю, наприклад “Сонечко”, “Галицькі пісні”, “Козацькі пісні”. У великих за розміром композиціях мелодії розпадаються на поліфонії, гармонії”.

Примітка: стаття автором не закінчена.

Зберігся також його аналіз творчості П.Е.Козицького. Богословський відмічає, що Козицький теж учень Яворського та прикладає його теорію у своїх творах. Він почав з вокальних форм, з опрацьованих хорів. Потім він перейшов до форм інструментальних (квартет, оркестрові твори, музика до драм), форм широкого розміру. Його вокальна музика відзначається самостійним стилем,

Горел’єф П.М. Ревуцького у фойє музичного училища ім. Л.М. Ревуцького



своєрідність якого полягає в інструментальному звучанні людських голосів у його творах. На ладовій базі Яворського він будує оригінальну форму народної краси та напруження. Лірика народної музичної творчості розпливається у багатьох сучасних ресурсах нової музичної мови. Народний музичний елемент є не тільки матеріалом для творчості, але головним чином його регулятором, у чому слід, як каже Грінченко, бачити великий крок у загальному процесі розвитку української музики.

Далі у своїх працях Богословський торкається творчості Вериківського, Косенка, Синиці, зазначає основні риси їх творчості. Не залишає він поза своєю увагою й пісні Галичини та галицьких композиторів, зупиняючись на творчості Вербицького, Лавровського,

Січинського, Станіслава Людкевича, Барвинського. Але рукопис щодо цих композиторів знаходиться у незадовільному стані та й важко його розібрати.

Цілком закінчена праця Богословського, що зберіглася, – “Історія фортепіанної музики від початку до Бетховена включно” знаходиться у рукописній формі в музеї Глінки у С-Петербурзі, в архіві Б.Яворського у Москві. У цій праці він аналізує шляхи розвитку літератури для клавішних інструментів, починаючи з ранньої органної літератури, поступового переходу її до фортепіанної та фортепіанну літературу. Праця багато музично ілюстрована.

Музично-просвітницька діяльність Є.В.Богословського

“Здається, жодне видатне музичне явище того часу не було поза увагою Є.В.Богословського”, – пише відомий музикознавець, професор Московської консерваторії Дмитро Романович Рогаль-Левицький. Він був одним з найдіяльніших учасників відомого в історії музики “Керзенского кружка” (1896-1912 р.р). У цьому гуртку брали участь найвидатніші музиканти того часу: Рахманінов, Гречанінов, Кюї, Собінов, Дейша-Сіоніцька, Ніколаєв та багато інших. Гурток мав за мету пропагувати російську музику, бо багато хто за тих часів захоплювався виключно чужоземною музикою, нехтуючи твори вітчизняних композиторів. Богословський виступав у гуртку як піаніст та як акомпаніатор.



Афіша концерту

У вітальній адресі Керзиним з нагоди 10-річчя “Гуртка” Богословський пише: “Особливо величезне значення “гуртка” для молоді, яка займається та привчається любити своє рідне мистецтво. І це завдання пропаганди російського мистецтва взяли на себе Керзини. Отже, хвала їм за їх неугасиму любов до рідного мистецтва, за його підтримку, незважаючи на важкі часи”. Про його значення просвітницької роботи в “гуртку” говорить той факт, що:

“Гурток” з нагоди 10-річчя праці Богословського подарував йому надзвичайно художньо оформлені клавіри усіх російських опер, з тисненим золотом іменним надписом. Деякі клавіри зараз зберігаються в музеї ім.М.І.Глінки.

Народна консерваторія (1906-1916 р.)

Разом з Яворським, Линевою, Дейшею-Сіоніцькою, Гречаніновим, Енгелем Богословський був одним з організаторів заснованої у 1906 р. у Москві Народної консерваторії. Він викладав тут історію музики та фортепіано. Багато талановитих музикантів виховала консерваторія, таких як А.В.Свешников, В.Ф.Саволова, Д.М.Кодник, С.Г.Кондра, Е.Степанова, Генкіна та інших. Богословський працював у Народній консерваторії до 1916 року.

Музично-теоретична бібліотека

Богословський Є.В. був одним з організаторів славетного музично-освітнього закладу товариства “Музично-теоретична бібліотека” (1908-1924 р.р.), ініціатором заснування якого став С.І.Танєєв. Богословський став завідувачем його історичного відділу. У товаристві виступали відомі музиканти (Танєєв, Яворський, Богословський, Невменова-Луиц та інші), читали наукові реферати.

Історичний відділ бібліотеки, разом зі своїм завідувачем Є.В.Богословським жваво реагував на всі події сучасності. Ось же, переживаючи утрату А.Н.Скрябіна, він перший відгукнувся на смерть великого композитора. На дев'ятий день після смерті було влаштоване траурне засідання, на якому Богословський прочитав доповідь: “Пам'яті того, ким ми були живі”, про цей реферат щотижневик “Музика” (15.04.1915 р.) писав: “У залі товариства “Музично-теоретична бібліотека” історичний відділ влаштував вечір, присвячений пам'яті А.Н.Скрябіна. З доповідями виступили: Богословський, Яворський, Незменова-Луиц виконала декілька творів Скрябіна. Це були перші, хоч і скромні, поминки на честь великого композитора.

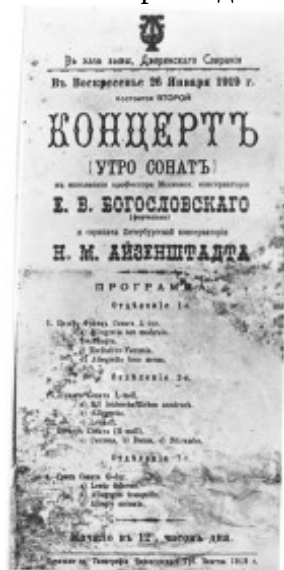
“Будинок пісні” М.А.Оленіної д'Альгейм

Богословський був також постійним лектором з історії романсу та пісні у “Будинку пісні” Оленіної д'Альгейм, заснованому у 1908 р. Згадуючи про свої сумісні виступи з Богословським, вже значно пізніше, Оленіна д'Альгейм писала Є.А.Олександровій: “Я пам'ятаю, що Євген Васильович був моїм постійним чудовим співробітником. Ми виконували свою справу чесно і ні про що інше не думали”. Як постійний учасник різних актів “Дому Пісні”, Богословський Є.В. разом з Оленіною д'Альгейм неодноразово виїжджав до Києва. В газеті “Киевлянин” 1908 р. вміщений звіт одного з концертів.

ЕТНОГРАФІЧНЕ ТОВАРИСТВО

Етнографія - народна пісня особливо вабила Богословського. Він був членом етнографічного товариства, добре знав Линеву, листувався з нею. У червні 1911 р. у Лондоні був влаштований 4-й Всесвітній музичний конгрес “The fourth International Musical Congress”.

З представників російського музичного світу на цьому Конгресі були присутні тільки Линева та Богословський. Линева зробила доповідь про пісні Закавказьких духоборів, а Богословський вітав Конгрес від імені “Музично-теоретичної бібліотеки”. Цікава книга про



Афіша виступу Богославського в Ніколаєві



**Основники і головні діячі “Будинку пісні”, Москва, 1910 р.
В центрі М.А. Оденіна-д’Альгейм, зліва направо: співачка А.В. Тарасевич, піаніст Є.В. Богословський,
П. д’Альгейм. Фоторепродукція Євгена Каширина з колекції автора
(оригінал із сімейного архіва Оленіних в ГАРО)**

Музично-громадська діяльність Є.В.Богословського в Чернігові приносила йому великий успіх. Про це ми можемо довідатись з листа групи гімназистів до Богословського в 1906 році:

“Захоплюючись Вашим талантом, що чарує, ми прохаємо Вас дати хоча б один концерт. Не відмовте нам у цьому, бо не тільки ми, а й багато публіки збирається під Вашими вікнами, коли Ви граєте”.

У Чернігові в цих концертах часто приймали участь Л.В.Ніколаєв, артистка Великого театру Дейша-Сіоніцька, теж чернігівчанка, артист великого театру Райський, а також місцеві музиканти.

Л.В.Ніколаєв дуже часто приїздив у гості до Євгена Васильовича у Чернігів, сам він був родом з Києва.



Є.В. Богословський з А.В. Ніколаєвим

Його лекції – концерти завжди супроводжувались музичними ілюстраціями, які виконував він сам та інші видатні музиканти. Ось що Д.Р.Рогаль-Левицький у своїй статті (“Советская музыка”) пише: “Богословський був не тільки видатним істориком, але й яскравим лектором, виступи якого неодмінно приваблювали велику кількість слухачів найрізноманітніших верств аматорів музики. Широко освічений та обдарований аматорським хистом, Богословський був яскравою фігурою на фоні музичного життя. Публичні лекції Богословський неодмінно супроводжував ілюстраціями”.

Широко відомі були його лекції про Чайковського, про пісенну творчість наших композиторів, про зарубіжних класиків – Бетховена, Шумана, Моцарта, Шопена, Гріга, а на Україні про наших видатних композиторів: Лисенка, Степового, Стеценка, Леонтовича та про особливості української народної пісні.

Дійсно, це тільки зовсім незначна програма його лекцій-концертів або концертів. Значна більшість їх загублена.

Педагогічна діяльність Є.В.Богословського

Як уже було згадано в цій статті, Богословський викладав у Московській консерваторії, у філармонійному училищі, у Народній консерваторії, у Народному університеті ім. Шаневського, у музично-педагогічному інституті Візлера, у школі Гнесіних та у багатьох інших навчальних закладах. Що ж приваблювало керівників практично всіх навчальних закладів в особистості Богословського Є.В.- педагога? Частково ми знаходимо відповідь у атестації діяльності професорсько-викладацького складу Московської консерваторії 1914 р. А якщо подивитися на його творчі зусилля 1908 року, то можна прийти до висновку, що професор Богословський стояв біля витоків науки, яка називається “Музикознавство”.

У Росії того часу історія музики, як наукова дисципліна, знаходилась на досить низькому рівні, загальний стан російського історичного музикознавства відставав від розвитку музично-теоретичних дисциплін. Це неодноразово підкреслював Богословський, про це казав він у своїх промовах, виголошених з різної нагоди у славетному на всю Росію закладі “Музично-теоретична бібліотека”. Так, наприклад, у промові “Вступне слово з приводу відкриття історичного відділу у “Музично-теоретичній бібліотеці”, Богословський зазначає, що на Заході існують кафедри історії музики у багатьох університетах, які виховали цілу низку видатних вчених та сприяли утворенню музично-наукових товариств.

У Росії жодна музична та загальноосвітня установа не має кафедри історії музики. Навіть таку важливу справу, як народну пісню, цілком віддано етнографії, ніби вона не розвивалась та еволюційована історично.

Ту ж саму думку висловлює він у своїй промові з нагоди відкриття читального залу у “Музично-теоретичній бібліотеці”, відзначаючи вчених Одаєвського, Кизеветтера, Лароша, Кашкін, які приділяли увагу та працювали над цим питанням. Обидві зазначені промови були надруковані у журналі “Музика” від 19.03.1911 р. та 8.12.1912 р.

Цими промовами і усією своєю діяльністю Богословський закликав членів товариства “Музично-теоретична бібліотека” виправляти недоліки нашого музичного життя та приділяти належну увагу розумінню та вивченню історичних музичних процесів.

Поєднання історичної та музичної освіти давало йому можливість оволодіти студентською аудиторією. Уміло поєднуючи ораторські та виконавські можливості, він проторював дорогу історії музики протягом всього життя.

Вища музична школа України та Росії цікавилась творчістю Євгена Васильовича. Тому не дивно, що пропозиції від різних консерваторій, про запрошення працювати професором, надходили до піаніста та музикознавця. Коли в 1914 році Р.М.Глієр був обраний ректором щойно відкритої Київської консерваторії, то він звернувся до Богословського Є.В. з запрошенням.

У своєму листі до матері (28 травня 1914 р.) Богословський пише: “По всьому видно, що директором Київської консерваторії буде Глієр, і тоді він мені досконально напише, що і як. Я поставив йому деякі умови, які він вважає принагідними, прийнятими. Мені дуже там сподобалися учні, та і Беклемишев каже, що вони народ здібний. У листі до професора Петербурзької консерваторії О.В.Осовського від 4 червня 1914 р. з цієї ж нагоди він пише: “У кінці червня я був у Києві. Глієр дуже запрошує мене до Київської консерваторії по класу фортепіано та історії музики. Мене тільки турбує обставина, що там не багато посібників для моїх статей з курсу історії, тому друкування його останнього знову зволікатиметься”.

Та ось почалася війна 1914 р. Це не сприяло переїздові до Києва й тому у листі до Осовського від 25 липня 1914 р. він пише: “Обставини складаються так несподівано, що розбивають усі плани. У Київ тепер не час перебиратися. На серпень залишуся у Чернігові. Чекатиму від Вас повідомлень на Чернігів”.

У багатьох своїх листах того часу він пише, що Глієр дуже хотів працювати з ним. Але несприятливі обставини перешкодили здійсненню цього наміру. У 1919 році Богословського спіткала важка хвороба і він вимушений був залишити Московську консерваторію та поїхати жити до своєї матері у Чернігів. Багато разів запрошували його до Московської консерваторії. Цікавий у цьому відношенні лист професора Московської консерваторії Д.Шора від 2 червня 1923 р. Він пише: “З великою радістю усі ми зустріли добрі новини про Ваше здоров’я. Ми всі чекаємо Вас восени. До цього часу кафедра історії музики ніким не зайнята, або вірніше немає достойного Вам заступника. Поліпшуйте за літо Ваше здоров’я, а восени приїздіть до нас. Тільки-но розмовляв по телефону з Л.В.Собіновим, який надзвичайно доброзичливо ставиться до Вас і також з радістю чекає на Ваш приїзд. Він пообіцяв написати Вам.”

У 1924 році 27 червня ректор Київської консерваторії К.М.Михайлов також запросив його у Київську консерваторію. Він писав: “Не так давно я дізнався, що останнім часом Ви живете у Чернігові. Чи не бажаєте Ви переїхати до Києва, щоб працювати у нашій консерваторії? У нашому закладі ми маємо науковий факультет на чолі з академіком Шмідтом, який ставить за мету підготовку музичних вчених. У програмі цього факультету є великий курс історії музики, який ми хотіли б запропонувати Вам. Одночасно, може б Ви взяли курс загальної історії музики, курс обов’язковий у нашому середньому ступені. Дуже цікаво знати, чи бажали б ви взяти клас спецфортепіано, хоча б невеличкий? Гадаю, що Вам буде приємно працювати у нашій консерваторії, а що до всього іншого, ми докладемо всіх зусиль, щоб надати Вам всіляку допомогу”.

Але мати, хвилюючись за здоров’я сина, не відпускала його від себе.

Чернігівська музична еліта була добре знайома Богословському Є.В. ще до організації музичного училища 1904 р. Він добре знайомий з К.В.Сорокіним, з Оленою Іванівною Маслоновець, з Ісааком Борисовичем Красильниковим, з Вільконським, Ніколаєвим, Райським, Дейшею-Сіоницькою, завдяки зусиллям та при підтримці яких в Чернігові було відкрито філіал РМТ (рос. муз. тов). В 1908 р. і музичних класів при РМТ.

Тому цілком закономірно, що після одужання він ставить питання про відкриття в Чернігові музичного навчального закладу. Будучи завсектором музики в Губнарпросі, йому це вдається.

У 1919 році в Чернігові відкривається музпрофшкола на два відділи - дитячий та дорослий. У 1922 році ця школа була реорганізована в Радянське музичне училище, де Богословський Є.В. працював завідуючим навчальною частиною та директором. Таким чином, все творче життя Є.В.Богословського так чи інакше було пов’язане з Черніговом і мало доленосне значення для становлення музично-професійної освіти в регіоні.

8 вересня 1941 р. під час бомбардування Чернігова німецько-фашиською авіацією життя відомого музиканта, громадського діяча трагічно обірвалось. Але продовжує жити в його справі, в його учнях. Поховано Є.В.Богословського на старому кладовищі, що знаходиться на вулиці Старобілоуській.



По центру сидять: директор училища Городецький Ф.П., другий праворуч - завуч, професор Богословський Е.В., по центру лежачи - студентка Н. Володимирівська



Студенти музичного училища прибирають сімейну могилу Богословських, де покійся брат, мати, батько та Євген Васильович (могила крайня зліва з "лірою")

СПОГАДИ

педагога Чернігівської музичної школи
Володимирської Н.Ф.
про професора Московської консерваторії Богословського Євгена Васильовича.

Мені пощастило в дитинстві навчатися у професора Московської консерваторії Євгена Васильовича Богословського. У той час музичне училище називалось “Музпрофшколою” й мало два відділи: молодший і старший.

Соколова Галина Миколаївна- мій педагог з фаху.

Євген Васильович, як завуч, часто заходив у клас, слухав урок. Часто виникали творчі бесіди з моїм педагогом. Євген Васильович сідав за рояль (він був прекрасним піаністом) і грав той чи інший твір. Пізніше, коли я перейшла до старшого відділу, Євген Васильович умів з тонким гумором указати помилку; і під час прослуховування завжди багато грав. На перервах розповідав про свої зустрічі з великими майстрами мистецтва: Леонідом Ніколаєвим, Метнером, Глієром, з якими разом навчався. Знав він особисто Рахманінова, Танєєва, Скрябіна, Шаляпіна, Нежданову, Собінова, з якими брав участь у концертах. Є книжка “Нариси минулого”. Це спогади сина Льва Миколайовича Толстого- Сергія Львовича. Він годинами заслуховувався грою на двох фортепіано фуг Баха у виконанні Танєєва і Богословського.

У книжці “Спогади про Рахманінова” вміщені програми концертів з участю Є.В.Богословського. Все це є свідченням його великого музичного життя. Євген Васильович був непримиренним до будь-якої фальші в музичному судженні і свою думку висловлював завжди відверто й незалежно.

Пригадую, як одного разу з приводу гри одного піаніста, на наше запитання: “Як він грав? ”- Євген Васильович лукаво посміхнувся й відповів: “Швидко й голосно”. Ця коротка характеристика була вичерпною.

Професор Богословський був людиною великої ерудиції, великого діапазону. Його знали й пам’ятали широкі кола Москви й Ленінграда, але він завжди залишався людиною скромною. І в цьому полягала його особлива привабливість. Це був тонкий музикант-художник. Багато його учнів- вихованців працюють не тільки на Україні, а й у великих містах близького зарубіжжя. Любов Голяко – викладач Київської музичної десятирічки. Ксенія Захлинська – Київського музучилища, Юрій Каптель працює в Ленінграді (Санкт-Петербурзі), Аріадна Чорнолуська й Михайло Черняк- у Москві, Віра Гурко – педагог Чернігівської музшколи та багато інших.

З почуттям великої теплоти й глибокої вдячності за набуті знання я зберігаю пам’ять про Євгена Васильовича Богословського, музиканта й людину.

1972 рік. Листопад.

Ю.А.Судакова, викладачи Куйбишевського музичного училища, про Е.В. Богословського

Спогади про Є.В.Богословського у мене пов'язані з виконанням ним в Чернігові «Весняної сонати» Бетховена (фа-мінор). Спілкування з Євгеном Васильовичем, як з піаністом, завжди було для мене поштовхом до творчих пошуків. Звук Євгена Васильовича виділявся великою співучістю. Глибокий зміст його гри був щирим і безпосереднім. Виконання сонат Бетховена з Євгеном Васильовичем сприяло моему творчому зростанню. Коли мені доводилось у своїй діяльності грати сонати Бетховена, я завжди згадував Є.В.Богословського. Незабутніми залишилися тематичні концерти, які проводив Євген Васильович. Ці концерти були музично-пропагандистського характеру. Наприклад, концерт, присвячений Шопену, під час якого була проведена лекція про польського композитора Зал Чернігівської музичної школи під час таких концертів завжди був переповнений.

Майстерність Євгена Васильовича зацікавити слухача змістовною лекцією, що супроводжувалась музичною ілюстрацією в його ж виконанні, приваблювала велику аудиторію.

Спогади М.Черняка, члена спілки композиторів СРСР про Є.В. Богословського

Протягом 20 років я мав щастя спілкуватися з Є.В.Богословським. З 1921 року по 1925-й рік я навчався у нього в Чернігівській музичній профшколі по класу фортепіано, а останні два роки - з теорії композиції.

Продовжуючи навчання в Москві після закінчення музпрофшколи, я весь час, аж до 1941 року, листувався зі своїм першим учителем. Під час канікул приїздив до свого рідного міста і був щасливий, зустрічаючись з прекрасною, доброю, чуйною людиною, чудовим, високо ерудованим музикантом. Перш за все слід сказати про надзвичайну скромність мого вчителя. Я знав, що він був професором Московської консерваторії, акомпанував таким видатним артистам, як Собінов, Шаляпін. Але тільки навчаючись у Москві, я зрозумів, у якого чудового майстра-педагога я навчався. Перш за все, я дізнався, що Євген Васильович був шанованою людиною в столиці, його поважали за надзвичайно велику громадську роботу.

Талановитий лектор, прекрасний піаніст, Євген Васильович разом з Б.Л.Яворським, з метою пропаганди музичних знань і культури серед робітників та малозабезпечених кіл населення царської Росії, організував у 1906 році в Москві народну консерваторію, котра увійшла, як музична секція в товариство народних університетів.

Крім лекцій, лекцій-концертів, у народній консерваторії здобули освіту 2 тисячі слухачів. За період з 1906 по 1916 роки більшість з них стали популяризаторами музичної культури. Викладач композиції Б.Л.Яворський, помітивши нахил до вокальної та оперної музики, запропонував мені відвідувати заняття по вокалу у відомої колись солістки Петербурзької опери, а з 1891 року-Великого театру Москви, Марії Андріанівни Дейші-Сіоніцької, котра теплим словом згадувала Євгена Васильовича, чудового акомпаніатора, з яким у 1907 році організувала великий цикл концертів "Музичної виставки".

У 1926 році вийшла її книжка "Спів у відчуттях", у створенні якої брали участь Богословський і Яворський.

М.А.Дейша-Сіоніцька згадувала відому колись співачку Є.В.Олешину-Д'Альго, яка в 90-річному віці повернулася в Радянський Союз. Жінка похилого віку спілкувалась з небагатьма людьми. Але коли повідомили, що з нею хоче зустрітися композитор, учень Богословського, співачка зустріла мене дуже тепло. Марія Олексіївна розповіла, що її чоловік, французький письменник Д'Альгейм, був великим прихильником Мусоргського, зробив переклад усіх романсів композитора на французьку мову, написав книжку про нього. Письменник вважав Є.В.Богословського, з усіх його акомпаніаторів, найкращим інтерпретатором творів великого композитора. Теплим словом згадували Євгена Васильовича композитори: Глієр, М'ясковський, Василенко, Файнберг, музикознавці: Держаковський, Браудо, старший бібліотекар консерваторії Сав'єлова.

На все життя запам'ятав, як Євген Васильович цитував юним музикантам Роберта Шумана: "Грай завжди так, ніби поруч з тобою сидить і слухає Моцарт, Бетховен". Мені дуже подобалося, коли Євген Васильович, після невдалого мого виконання твору, сідав за фортепіано, грав задушевно, проникливо, чітко розкриваючи задум композитора.

Коли в загальноосвітніх школах Чернігова не вистачало вчителів співу, Євген Васильович запропонував при музпрофшколі відкрити однорічні курси хормейстерів, вчителів співу. За порадою Євгена Васильовича я, 18-тирічний юнак, став учителем співу сьомої Чернігівської школи. Без допомоги й підтримки Євгена Васильовича, я ніколи б не зміг працювати з дітьми. Євген Васильович цікавився сучасною музикою, любив Прокоф'єва, М'якоського, Шостаковича. Одного разу я запросив в Чернігів свого товариша, що навчався у Яворського. Це був талановитий піаніст Жорж Бучацький. На прохання Євгена Васильовича юнак грав майже 7 годин.

Дуже сподобались Богословському твори Бартока й Хіндеміта. Окрилений Ж.Бучацький вирішив у нашому місті дати сольний концерт. У другому відділенні він виконав 4-й концерт Рахманінова, а Євген Васильович на другому роялі грав партію оркестру. На жаль, Жорж Бучацький, як і Євген Васильович, загинули у 1941-у році, захищаючи Вітчизну в рядах Московських ополченців.

Всі, кому пощастило знати й спілкуватися з Євгеном Васильовичем, на все життя запам'ятають його невеселі очі, тихий голос, трохи згорблену постать цієї скромної, благородної й надзвичайно талановитої людини, котра присвятила своє життя служінню музиці. Саме музика була для нього засобом, що допомагав оточуючим його зрозуміти, через музику красу природи, красу людини, красу нового суспільства.

Автор книги глибоко вдячний Недашківському Василю Григоровичу та його дружині Лідії Василівні за допомогу в підготовці видання книги та передачу фото-матеріалів про діяльність Є.В. Богословського.

Науково-популярне видання

Суховерський
Володимир Михайлович

Євген Васильович Богословський

Редакційна колегія: Суховерський В.М. - голова,
Васюта О.П., Грищенко П.В., Зуб П.Г.

Підписано до друку 12.03.04 р.
Формат 84 x 108 x 1/32
Об'єм друк. арк. 1,94
Наклад прим. 150

Чернігівська ОУНБ ім. В.Г.Короленка
14000 м. Чернігів, проспект Миру, 41